Smluvní volnost a její meze ve stanovách českých akciových společností

1. Úvod

Při úvaze o smluvní volnosti nelze v případě akciové společnosti nevyjít ze skutečnosti, že se její povaha odvíjí od smluvního základu. Slovy R. Pelikána je totiž obchodní korporace hypostazovanou, zvěcněnou smlouvou.[1] Ač není teorie smluvní povahy zakladatelského právního jednání společnosti v zahraničí přijímána zcela bez výhrad,[2] v českém prostředí se o ni, až na výjimky, spory nevedou.

I stanovy akciové společnosti tak nezbytně odrážejí zásadu autonomie vůle soukromých osob, zakotvenou v čl. 1 odst. 2 a čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Stanovy akciové společnosti však nezakládají pouze práva a povinnosti smluvních stran, působí také vůči společnosti samotné a mají dopad na třetí osoby. Stejně tak je právo obchodních korporací ovládáno **zásadou povinné formy** (v německé teorii nazývané jako *Rechtsformzwang*[3]), lze tak založit pouze takovou společnost, se kterou zákon počítá (***numerus clausus* typů obchodních společností** – dle této zásady nelze stanovy modifikovat natolik, že by byly opuštěny základní principy práva akciových společností, a fakticky by tak došlo ke konstituci nového typu obchodní společnosti). Je třeba zohlednit také zásadu rovného zacházení s akcionáři a zákazu nedůvodného zvýhodnění jakéhokoliv akcionáře na úkor společnosti nebo jiných akcionářů, zakotvenou v § 244 zákona o obchodních korporacích (dále jen „ZOK“).

V neposlední řadě je pro posouzení volnosti při navrhování stanov akciové společnosti nezbytné mít na paměti, že ač § 1 odst. 2 ZOK uvádí toliko „akciovou společnost“, bude se míra dispozitivity lišit s ohledem na skutečnost, že právo akciových společností nezná toliko jedinou akciovou společnost, ta se naopak štěpí na různé podtypy – jinak budou vypadat ustanovení stanov „běžné“ akciové společnosti v případě dualistické a monistické struktury, akciové společnosti s proměnným základním kapitálem podle zákona o investičních společnostech a investičních fondech či akciové společnosti, jejíž akcie byly přijaty k obchodování na evropském regulovaném trhu. To vše se v konečném důsledku totiž promítá do míry, s jakou si akcionáři mohou ve stanovách společnosti upravit své postavení odchylně od zákona.

Za zásadní považuji otázku (i) **modifikace samotné organizační struktury společnosti, tj. modifikace existence a působnosti orgánů akciové společnosti**. Dále se pokusím taktéž vyjasnit otázku, v jakých rovinách mohou být práva a povinnosti akcionářů upravena, tedy **zda lze veškerý „korpus“ práv a povinností akcionáře nalézt pouze v zákoně a stanovách**, nebo zda a jakým způsobem lze práva a povinnosti pomocí obligačních jednání samotných členů společnosti **vtělit také do inominátních akcionářských dohod**.

---

[1] Pelikán, R. Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích. Obchodněprávní revue 9/2012, s. 246.

[2] Ronovská, K. Havel, B. Povaha a pravidla výkladu (nejen) zakladatelských právních jednání soukromých korporací. Právní rozhledy 18/2016, s. 611.

[3] K. Schmidt. Gesellschaftsrecht. 5. Auflage 2017. str. 96.

2.1. Kritéria rozlišení kogentních a dispozitivních norem v právu obchodních společností – výchozí úvahy

Oproti obchodnímu zákoníku[4] zákon o obchodních korporacích kritéria rozlišení kogentních a dispozitivních norem nestanoví. Vodítko neposkytuje ani důvodová zpráva, která hovoří toliko o tom, že „*zákon o obchodních korporacích je nepochybně liberálním předpisem, který chrání autonomii vůle soukromých osob a nabízí uživatelům* ***převážně dispozitivní pravidla s výjimkou těch ustanovení, na nichž je nutno bez výhrad trvat, například v zájmu veřejného pořádku, dobrých mravů či nezbytné míry ochrany slabší či třetí strany***[5]“.

Vzhledem ke smluvní povaze zakladatelských právních jednání tak výchozí bod při úvahách o mezích dispozitivnosti ve stanovách akciových společností nelze hledat jinde než v § 1 odst. 2 občanského zákoníku (dále jen „OZ“), dle *kterého nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti*. Na tomto místě je přitom třeba zmínit, že v teorii nepanuje jednota o tom, s čím se vlastně samotná dispozivita pojí. Např. V. Knapp tvrdí, že „*kogentně nebo dispozitivně může být upraveno cokoli, co právo upravuje*“.[6] Jiní autoři naopak uvádějí, že o jeho kogentnosti nebo dispozitivnosti lze hovořit pouze v případě právních norem, stanovících pravidlo chování (práva a povinnosti), nikoli však např. v případě právních definic.[7] Nejvyšší soud pak dodává, *že režim zákona nelze pouze na základě vůle stran vztahovat na jiné vztahy, než jaké tento zákon předpokládá.*[8] Z toho plyne, že např. postavení člena statutárního orgánu akciové společnosti nelze podřídit režimu zákoníku práce. Pro naši úvahu však postačí, že zákon umožňuje upravit si odlišně **práva a povinnosti, které jsou obsahem stanov akciové společnosti**.

2.2. Kogentnost a dispozitivnost v případě akciových společností

Základní formální omezení uspořádání poměrů v akciové společnosti tvoří již zmíněný princip zákonné formy. Ten je v českém právu promítnut v § 20 občanského zákoníku, dle **kterého právnickou osobou může být pouze útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, popř. jeho právní osobnost uzná**. Na ten posléze navazuje samotný § 1 ZOK, který stanoví taxativní výčet obchodních korporací. Pro účely naší úvahy je přitom zásadní hranice, která z principu zákonné formy plyne – **odlišnou úpravou práv a povinností ve stanovách akciové společnosti nelze docílit opuštění základních principů, na kterých akciová společnost stojí**, neboť tím by byl umožněn vznik typu korporace, se kterou zákon výslovně nepočítá. Mezi tyto principy lze zařadit zejména

[4] Zejména § 263 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

[5] Havel., B., a kol. Zákon o obchodních korporacích s aktualizovanou důvodovou zprávou. Ostrava: Sagit, 2012, s. 16.

[6] Knapp, Viktor: O právu kogentním a dispozitivním (a také o právu heteronomním a autonomním), Právník, CXXXIV, 1995, str. 4.

[7] Melzer, F., Tégl, P. a kol.: Občanský zákoník. Velký komentář, Svazek III., Praha 2013, str. 207.

[8] Rozhodnutí sp. zn. 21 Cdo 3613/2015 ze dne 19. 1. 2017.

(1) nemožnost ručení akcionářů, (2) rozvržení základního kapitálu na akcie, (3) delegaci obchodního vedení a (4) převoditelnost akcií.[9] Podobně hovoří také Pelikán o tom, že modifikací práv a povinností akcionáře *nelze zasáhnout do samotné podstaty institutu společnosti nebo družstva*.[10] Myslitelná tak již na první pohled není (dualistická) akciová společnost, ve které by dle stanov obchodní vedení příslušelo valné hromadě (rozpor s delegací obchodního vedení), či společnost, ve které by si akcionáři upravili, že ručí za její dluhy společně a nerozdílně.

Naproti tomu uvádí B. Havel, *že ve středoevropském právním prostoru je při regulaci právnických osob široce respektována autonomie vůle zakladatelů právnických osob soukromého práva i úpravy jejich vnitřních poměrů*. ***K omezení svobody ustavování a úpravy vnitřních poměrů může dojít pouze tam, kde v rámci testu proporcionality převáží zájem na limitaci autonomie vůle z důvodů ochrany jiných hodnot.*** S tím koresponduje ze základní zásady autonomie vůle vycházející princip společenstevního práva, německou teorií označovaný jako *Gestaltungsfreiheit*. Jeho jádro spočívá v možnosti zakladatelů společnosti odchýlit se ve stanovách od těch ustanovení zákona, která jsou dispozitivní. V akciovém právu však platí, že zejména s ohledem na potřebu ochrany menšinových akcionářů (která je dána pluralitou různých a často protichůdných zájmů ve velkých akciových společnostech s fragmentovanou strukturou akcionářů), otevřenost její vlastnické struktury, cirkulaci akcií (nabyvatel akcií nemůže být nucen studovat stanovy, aby zjistil, jaká jsou jeho práva[11]) či s ohledem na potřebu ochrany třetích osob (věřitelů) je její úprava poněkud rigidnější.
V právu německy mluvících zemí se zvýšená rigidita promítá do zásady, kterou teorie označuje jako *Satzungsstrenge* (přísnost stanov). V německém případě tak dle § 23 odst. 5 akciového zákona (Aktiengesetz) dokonce platí, že se **ve stanovách lze odchýlit od zákona jen tehdy, pokud to zákon sám výslovně připouští**. V Rakousku pak Nejvyšší soudní dvůr uvádí, **že *akciové právo je z principu kogentní povahy*[12], od dispozitivních ustanovení se pak lze odchýlit pouze tehdy, neodporuje-li to nepsaným principům akciového práva či ustanovením na ochranu menšinových akcionářů nebo věřitelů**.[13]
Ačkoli česká teorie akciového práva o zásadě přísnosti stanov přímo nehovoří, zrcadlí se v českém akciovém právu již jen v samotném počtu ustanovení ZOK, která akciovou společnost upravují – oproti veřejné obchodní společnosti je jich více než čtrnáctinásobek. Oproti jiným typům obchodních společností pak obsahuje úprava akciové společnosti výrazně vyšší poměr donucujících ustanovení, která v souladu s § 1 odst. 2 OZ výslovně zakazují některá ujednání ve stanovách společnosti – *podle § 279* ***nesmějí stanovy připustit vydání více prioritních akcií bez hlasovacích práv, než kolik***

---

[9] Hansmann, H. Kraakman, R. The end of history for corporate law. 2000 str. 1.
[10] Pelikán, R. Kogentní a dispozitivní ustanovení v novém zákonu o obchodních korporacích. Obchodněprávní revue 9/2012, s. 246.
[11] Tamtéž.
[12] Rozhodnutí OGH sp. zn. 6Ob28/13f ze dne 08.05.2013, bod 1 odůvodnění rozhodnutí.
[13] Tamtéž, bod 3.2 rozhodnutí.

představuje 90 % základního kapitálu společnosti**. Dle § 276 odst. 2 je **zakázáno vydávání akcií, s nimiž je spojeno právo na úrok nezávisle na hospodářském výsledku**, tzn. ani stanovy nemohou takové akcie upravovat či připouštět. V souladu s § 281 odst. 4 **nesmí stanovy obsahovat, že hlasovací právo spojené s akcií je samostatně převoditelné**. Stanovy dále podle § 365 odst. 4 **nemohou obsahovat ujednání zužující zákonný rozsah práv kvalifikovaných akcionářů**. Konečně podle § **487 nesmí být ve stanovách jakkoli omezeno či dokonce vyloučeno přednostní právo akcionářů na upsání nových akcií v prvním upisovacím kole**.* Dle NS přitom platí, že *rozpor s kogentním ustanovením zákona má za následek, že stanovy jsou v rozsahu, ve kterém jsou v rozporu s kogentním ustanovením zákona, neplatné, a to i když nebylo usnesení valné hromady napadeno žalobou na vyslovení jeho neplatnosti*.[14] Obdobně např. aktuální rozhodnutí NS ČR 29 Cdo 1817/2016 ze dne 26. října 2016, dle kterého *v případě změny stanov do podoby, v níž jejich obsah odporuje donucujícím ustanovením zákona, nelze hovořit o neplatnosti dotčené části napadeného usnesení* (členské schůze, zde šlo o usnesení v podmínkách družstva, pozn. aut.[15]), ***neboť mění-li napadené usnesení stanovy takovým způsobem, že jejich obsah odporuje donucujícím ustanovením zákona, je na místě na takové usnesení (resp. jeho část) hledět, jako by nebylo přijato (§ 245 o. z. ve spojení s § 45 odst. 1 z. o. k.).

2.3. <u>Ke statusovým otázkám obecně</u>

Vyjma výše uvedených principů je stěžejním pravidlem určujícím míru dispozivity ve stanovách akciových společností pravidlo stanovené § 1 odst. 2 OZ, část věty za středníkem, zakazující ujednat si odlišně práva týkající se postavení osob. V poměrech akciového práva dopadá na otázky vnitřní organizace společnosti (úprava a postavení orgánů společnosti) upravené ve stanovách, jeho dosah v případě společenstevního práva však není vzhledem k neurčitému pojmu „statusu“ zcela vyjasněný. Nápovědu k tomu, co vše pod oblast statusových záležitostí spadá, poskytl Nejvyšší soud ve svém stanovisku Cpjn 204/2015 ze dne 13. 1. 2016 a dále v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 1104/2016 ze dne 22. 2. 2017, když při řešení otázky výkladu § 777 odst. 5 ZOK uvedl, že pod rozsah „statusu“ obchodní korporace nepochybně spadá *vymezení (i) jednotlivých orgánů obchodních korporací a (ii) jejich působnosti, rozhodování orgánů (tj. zejména svolání, usnášeníschopnosti, hlasovacích většin, osvědčování rozhodnutí veřejnou listinou)*. Sám NS však ve stejném odstavci naznačuje, že toto vymezení není úplné. Zejména otázku svolání, usnášeníschopnosti, hlasovacích většin nezodpovídá stanovisko úplně. Např. v případě otázky kvalifikované většiny k rozhodnutím dle § 416 ZOK, která jsou zásadní pro chod společnosti (mj. změna stanov), je zjevné, že pravidlo stanovící alespoň dvoutřetinovou většinu pro změnu obsahu je stanov *je pouze relativně kogentní*[16]. Nic tak nebrání

[14] Rozhodnutí NS ČR 1 Odon 88/1997 ze dne 17.12.1997.

[15] Rozhodnutí NS se sice vztahovalo na usnesení členské schůze družstva, není však pochyb, že se uplatní i v případě jiných typů obch. společností.

[16] Štenglová, I., Havel, B, a kol. Zákon o obchodních korporacích. 2. vydání. Praha 2017, s. 719.

společnosti, aby si **ve stanovách odchylně od zákona ujednala například to, že ke změně stanov je potřeba souhlasu alespoň tříčtvrtinové většiny hlasů přítomných akcionářů**.

2.4.1. Statusové otázky II – modifikace orgánů společnosti

Jak je to však s modifikací existence a působnosti orgánů akciové společnosti stanovami? Předně je třeba vyjít z rozlišení mezi orgány obligatorními (tj. v případě dualistické AS valná hromada, představenstvo a dozorčí rada, v případě monistické AS pak valná hromada, správní rada a statutární ředitel) a orgány, které zákon výslovně nepředvídá.

Vzhledem k tomu, že **existence obligatorních orgánů charakterizuje společnost jako takovou** a vzájemně ji odlišuje od jiných typů společností, je zjevné, že stanovami nelze jejich existenci měnit. Tím by totiž mohlo dojít k **porušení principu povinné formy**.

Akcie společnosti jsou také nezřídka vlastněny mnoha akcionáři, v akciových společnostech tak mnohdy vyvstává otázka, jak vymezit orgány společnosti tak, aby byly zohledněny zájmy akcionářů. I z toho důvodu je tak jedním z principů akciové společnosti její profesionální správa, tzn. oddělení obchodního vedení od vlastnické struktury.[17] Vymezení obligatorních orgánů reflektuje princip dělby moci, kdy je působnost exekutivní a dozorová rozdělena mezi jednotlivé orgány (v případě dualistické AS). **Vzhledem k tomu by tak změna základní struktury vymezené zákonem nutně musela narážet na rozpor s veřejným pořádkem**.

Zákon naopak **nezakazuje, aby byla stanovami modifikována existence orgánů, které výslovně nepředpokládá**. Stanovy tak mohou založit vznik **fakultativních orgánů společnosti**. Typicky se bude jednat o orgány s **poradní či kontrolní** působností. Podmínkou zůstává, že tyto orgány nemohou zasáhnout do působnosti obligatorních orgánů vymezené zákonem. Fakultativním orgánům tak nelze svěřit záležitosti, o kterých rozhoduje valná hromada, ani nemohou společnost zastupovat, popř. vykonávat obchodní vedení (mimo jiné, domnívám se, že úplný výčet zde není potřeba, plyne však zejména z § 435, 421, 446 a 463 ZOK). Představit si však jistě lze zřízení např. expertní komise společnosti, která by představenstvu radila v oblastech mimo oblast expertizy jeho členů. Taková expertní komise by tak mohla nepřímo mít vliv i na oblast obchodního vedení za předpokladu, že její hlas zůstane toliko poradní. Německá literatura v tomto ohledu nezřídka hovoří **také o provozních radách, technických výborech či regionálních komisích**.[18]

V případě valné hromady pak zákon v ustanovení § 421 odst. 2 písm. p) výslovně předvídá možnost upravit stanovami její působnost. V tomto ohledu bývá obvyklé, že stanovy upravují tzv. vnitřní

---

[17] Hansmann, H. Kraakman, R. The end of history for corporate law. 2000 str. 1.

[18] Schumacher-Mohr, M. Die vorzeitige Beendbarkeit des Anstellverhältnisses eines AG-Vorstandmitglieds gegen seinen Willen. Springer-Verlag 2017, str. 3.

omezení jednatelského oprávnění, které v souladu s § 47 ZOK sice nemá účinky vůči třetím osobám, zakládá však při svém porušení povinnost člena statutárního orgánu společnosti k náhradě škody.[19]

Modifikace stanov tak akcionářům (popř. valné hromadě, pokud jí stanovami byla v souladu s § 421 odst. 2 písm a) ZOK svěřena možnost rozhodovat o změně stanov) **umožňuje poměrně účinně kontrolovat jednání statutárního orgánu navenek** např. tím, že stanoví nezbytnost předchozího souhlasu akcionářů s jednáním představenstva přesahujícím předem stanovenou částku. Obvyklá bývají také ustanovení, dle kterých je třeba předchozího souhlasu všech akcionářů (resp. valné hromady) k dispozicím s nemovitostí, podstatným změnám obchodní politiky, financování společnosti, uzavírání dlouhodobých smluv o spolupráci, získávání úvěrů nebo přebírání ručení, záruk, přistoupení k dluhu nebo podobným jednáním představenstva. Představit si lze také omezení, dle kterého bude moci představenstvo podat žalobu, a vést tak soudní spor např. se svými dodavateli, zákazníky, věřiteli či dlužníky pouze s předchozím souhlasem nejvyššího orgánu.

V každém případě však toto rozšíření působnosti valné hromady není bez omezení, v souladu s výše uvedeným totiž nelze zasáhnout do působnosti ostatních obligatorně zřizovaných orgánů. Stanovy nemohou valné hromadě svěřit rozhodování o záležitostech spadajících do oblasti obchodního vedení či povinnost dohlížet na výkon působnosti představenstva a na činnost společnosti v rozsahu vymezeném dle § 446 odst. 1 ZOK dozorčí radě společnosti.

2.4.2. <u>Statusové otázky III – volba členů obligatorních orgánů</u>

S vymezením existence a působnosti obligatorních orgánů společnosti je úzce spjata taktéž otázka způsobu, jakým jsou členové těchto orgánů voleni. Dle ZOK platí, že členy statutárního orgánu jmenuje v souladu s § 421 odst. 2 písm. e) a § 438 odst. 1 valná hromada, popř. dozorčí rada, určí-li tak stanovy[20]. Členy dozorčí rady jmenuje v souladu s § 421 odst. 2 písm. f) a § 448 odst. 2 taktéž valná hromada, nejsou-li splněny podmínky pro postup jmenování zaměstnanci společnosti.

V souvislosti s touto úpravou se nabízí otázka, **zda lze ve stanovách zakotvit právo některých akcionářů či skupin akcionářů obsazovat některá místa v představenstvu, popř. dozorčí radě (či příslušných orgánech v případě monistické společnosti)**. Paralelu zde poskytuje § 101 odst. 2 německého akciového zákona, který výslovně umožňuje zakotvit právo akcionáře jmenovat členy dozorčí rady ve stanovách společnosti, resp. spojit toto právo s druhem akcie.

Domnívám se však, že v podmínkách českého akciového práva tato možnost přípustná není. Ačkoli zákon zákaz zakotvit tuto možnost výslovně nestanoví, **je jmenování členů orgánů obchodních korporací statusovou otázkou ve smyslu § 1 odst. 2 OZ.** Vzhledem k tomu, že zákon nepřipouští

---

[19] Štenglová, I., Havel, B, a kol. Zákon o obchodních korporacích. 2. vydání. Praha 2017, s. 142.

[20] Určení členů představenstva dozorčí radou je koncept blízký německému právu, souvisí s dělbou moci uvnitř akciové společnosti. V německém právním řádu je zakotven v § 84 odst. 1 akciového zákona.

postup odlišný od § 421 odst. 2 písm. e) a § 438 odst. 1 (popř. pro dozorčí radu dle § 421 odst. 2 písm. f) a § 448 odst. 2), nelze se v této otázce od zákona odchýlit.

Přesto se **však dle mého názoru nabízí cesta, jak se přiblížit možnosti ovlivnit jmenování členů obligatorního orgánu**. ZOK totiž oproti předchozímu zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, opustil princip *numerus clausus* v případě druhů akcií a v § 276 odst. 1 výslovně připouští, aby společnost vydala akcie se zvláštními právy, tzv. druhové akcie.[21] Tím **připadá v úvahu možnost nepřímo ovlivnit volbu členů orgánu zakotvením zvláštního druhu akcií stanovami, se kterým bude spojená rozdílná váha hlasů v případech rozhodování valné hromady a jmenování a odvolávání členů představenstva**. S takovou možností počítá komentářová literatura[22], poukázat lze v tomto ohledu na zásadu smluvní volnosti a závěry plynoucí z nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 190/15, ze dne 13. 9. 2016, dle kterých *pro závěr o zákazu soukromého jednání, který není výslovně stanoven zákony, existují velmi přesvědčivé argumenty, neboť jde o dotváření práva proti zájmům soukromých osob.*

2.4.3. Statusové otázky IV – závěrem k modifikaci svolání valné hromady a pluralitě akciových společností

Postup při svolání valné hromady akciové společnosti upravují § 406 a násl. ZOK. Účastí na jednání valné hromady akcionář realizuje své právo na řízení společnosti, účast na valné hromadě tak patří mezi jeho základní práva. Aby mohl akcionář své právo efektivně vykonávat, je nezbytné, aby byl předem informován o termínu konání valné hromady a o záležitostech, které jsou zařazeny na pořad jednání.[23]

Jak bylo uvedeno výše, spadá dle rozhodovací praxe[24] i komentářové literatury[25] **otázka postupu při svolání valné hromady mezi otázky statusové**. Stanovy tak mohou svolání valné hromady upravit pouze v mezích předvídaných zákonem. Nabízí se tak zejména možnost upravit stanovami rozhodný den pro účast na valné hromadě dle § 405 odst. 1. Zde se nám projevuje skutečnost, že ač ZOK v § 1 odst. 2 výslovně operuje pouze s pojmem „akciová společnost“, **je třeba mít vždy na paměti, že míra rigidity v úpravě stanov není vždy stejná** – v tomto případě je vyšší tehdy, pokud byly akcie společnosti přijaty k obchodování na evropském regulovaném trhu (definovaném čl. 2 písm. a) směrnice 2007/36/ES trh a čl. 4 odst. 1 bodě 14 směrnice 2004/39/ES). Pak nesmí být v souladu s § 405 odst. 4 ZOK rozhodný den ve stanovách určen a postupuje se dle § 405 odst. 3 ZOK.

3.1. Akcionářské dohody

[21] Lasák, J. O limitech lidské představivosti: glosa k akciím bez hlasovacího práva (jiným než prioritním). Právní rozhledy. 2017, č. 2, s. 58-62).
[22] Štenglová, I., Havel, B, a kol. Zákon o obchodních korporacích. 2. vydání. Praha 2017, s. 781.
[23] Tamtéž, s. 695.
[24] Stanovisko Cpjn 204/2015 ze dne 13. 1. 2016 a rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 1104/2016 ze dne 22. 2. 2017.
[25] Štenglová, I., Havel, B, a kol. Zákon o obchodních korporacích. 2. vydání. Praha 2017, s. 695.

3.1.1. Akcionářské dohody obecně

Při vedení úvahy o uspořádání práv a povinností akcionářů nelze opomenout, že ač se na první pohled může zdát, že zákon a stanovy tvoří dohromady celkový výčet těchto práv a povinností, není tomu tak. Odchýlení od zákonného režimu uspořádání poměrů lze docílit i jinak než stanovami – totiž čistě v rovině obligačního práva uzavřením akcionářské (extrastatutární) dohody buďto všemi, či pouze některými akcionáři jako inominátní smlouvy dle § 1725 OZ. Ač tyto dohody patří do oblasti závazkového, nikoli korporátního, práva, ZOK s nimi dokonce výslovně počítá, a to v případě § 78 odst. 2 písm. i).

Předmětem úpravy přitom nemusí být, jak někdy chybně uvádí literatura[26], jen to, co nelze upravit pomocí stanov (např. právě právo akcionáře jmenovat členy dozorčí rady pomocí uzavření dohody o výkonu hlasovacích práv), ale mohou jím být i otázky, které by šly řešit pomocí modifikace stanov, akcionáři však tuto cestu nezvolili (např. dohoda, pomocí které akcionáři úpravou postupu při hlasování na valné hromadě docílí uspořádání sil, kterého by šlo dosáhnout i vydáním druhových akcií s rozdílnou vahou hlasu).

3.1.2. Motivy a obsah akcionářských dohod

Motivem uzavírání akcionářských dohod typicky bývá snaha vyhnout se publicitě obchodního rejstříku. Oproti sbírce listin, na kterou se vztahuje zásada publicity, neboť je dle § 2 odst. 1 zákona o veřejných rejstřících součástí obchodního rejstříku a společnost má v souladu s § 66 písm. a) zákona povinnost publikovat zde své zakladatelské jednání, zůstávají akcionářské dohody před „vnějším světem“ skryty.[27] Jsou flexibilní, k jejich změně není potřeba stanovení dohody všech akcionářů ve formě notářského zápisu, popř. rozhodnutí valné hromady. Motivací může být??? také *snaha společně dosáhnout postavení kvalifikovaného akcionáře, které rozšiřuje paletu práv, snaha docílit statusu ovládající osoby (§ 75 odst. 3 ZOK) či uzavření tzv. křížových dohod, kdy akcionáři mající rozdílné postavení ve více dceřiných společnostech mohou v jedné dceřiné společnosti své hlasovací právo omezit ve prospěch jiného akcionáře, který je při hlasování naopak podpoří v další dceřiné společnosti*.[28]

Obvyklými dohodami bývají dohody o výkonu hlasovacích práv, stanovící pravidla pro hlasování individuálního akcionáře na valné hromadě (např. podpoření člena do orgánu společnosti), ale i kolektivně upravující postup skupiny akcionářů na valné hromadě. Akcionářské dohody **mohou nad rámec stanov či zákona stanovit závazky mlčenlivosti, předkupní právo k akciím, aniž by bylo ujednáno stanovami, stanovit zákaz konkurence akcionáře či jiný závazek ke konání nebo naopak nekonání ze strany akcionáře.**

---

[26] Schmidt/Lutter. Aktiengesetz. Kommentar § 54. odst. 22 str.:???

[27] Černá, S. Vedlejší dohody (sideletters) společníků kapitálových společností. Obchodněprávní revue. 2011, č. 1, s. 1-10).

[28] Janošek, V. Dohody o výkonu hlasovacích práv, akcie bez hlasovacích práv, sistace hlasovacích práv akcionáře (nejen) na základě ujednání stanov. Obchodněprávní revue. 2016, č. 4, s. 109-118.

Uzavírány bývají také dohody o vzdání se práv, např. práva hlasovat na valné hromadě. Dosud v literatuře neřešenou otázkou zůstává, **zda lze pomocí dohody všech akcionářů některým akcionářům zcela odebrat hlasovací právo, např. tím, že se někteří akcionáři trvale zaváží k tomu, že jej nebudou vykonávat**.[29] Uzavřením takové dohody by se totiž účast akcionáře ve společnosti blížila situaci, kdy společnost vydá jiné než prioritní akcie bez hlasovacího práva. Soudím však, že i takovou akcionářskou dohodu uzavřít lze. Ač v komentářové literatuře nepanuje jednota ohledně možnosti společnosti vydat jiné než prioritní akcie bez hlasovacího práva, nedomnívám se, že by takováto možnost byla neplatná pro obcházení zákona, zvláště zejména k recentnímu doktrinálnímu posunu, který směřuje k přípustnosti vydání těchto akcií, kdy z autorského kolektivu komentáře k ZOK zastává názor o nepřípustnosti těchto akcií již jen doc. Štenglová[30]. Stejně tak lze zmínit úvahy Lasákovy[31], **který odmítá dovozovat ze znění § 276 odst. 1 ZOK zákaz těchto akcií, když tvrdí, že § 276 pouze *stanoví dělítko, na základě kterého lze rozčlenit akcie na jednotlivé „druhy***". Nadto lze koneckonců i zde lze zmínit závěry plynoucí z již citovaného nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 190/15, 13. 9. 2016, podle kterého **lze v soukromém právu dovodit judikatorní (soudcovský) zákaz jen tehdy, jsou-li pro něj obzvláště přesvědčivé argumenty**.

Platí, že akcionářská dohoda váže pouze smluvní strany, při převodu akcií tak na nabyvatele práva a povinnosti z ní vyplývající nepřecházejí, neboť jde o závazkové právní jednání, a práva tak lze převést způsoby předvídanými v OZ (např. změnou smlouvy, postoupením smlouvy).

3.1.3. <u>Následky porušení</u>

V případě porušení povinnosti plynoucí z akcionářské dohody, například hlasováním na valné hromadě v rozporu s dohodou, se naplno projevuje obligačněprávní povaha takového ujednání. Vzhledem k tomu, že dohoda má účinky pouze mezi akcionáři, nikoli vůči společnosti samotné, nezpůsobí její porušení neplatnost usnesení valné hromady společnosti, neboť to??? lze v souladu s § 428 odst. 1 ZOK ve spojení s § 258 OZ pouze pro rozpor se zákonem nebo se stanovami, případně pro rozpor s dobrými mravy dle § 428 odst. 2 ZOK. Domáhat se nelze ani určení neplatnosti usnesení dle § 80 občanského soudního řádu či nahrazení projevu vůle v případě, kdy se akcionář hlasování vůbec nezúčastní.[32] **Vynucení povinnosti tak lze zabezpečit pouze v rámci smluvního vztahu založeného dohodou, například stanovením smluvní pokuty utvrzující závazek smluvní strany hlasovat určitým způsobem**.

---

[29] Spolu s tím si lze představit, že bude v akcionářské dohodě sníženo kvorum, viz další úvahy ohledně možnosti jednorázového průlomu do stanov.

[30] Štenglová, I., Havel, B, a kol. Zákon o obchodních korporacích. 2. vydání. Praha 2017, s. 535.

[31] Lasák (DODRŽET JEDNOTNÝ STYL CITACÍ), J. O limitech lidské představivosti: glosa k akciím bez hlasovacího práva (jiným než prioritním). Právní rozhledy. 2017, č. 2, s. 58-62.

[32] Janošek, V. Dohody o výkonu hlasovacích práv, akcie bez hlasovacích práv, sistace hlasovacích práv akcionáře (nejen) na základě ujednání stanov. Obchodněprávní revue. 2016, č. 4, s. 109-118).

Otázkou však dle mého názoru je, zda tomu tak musí být bezvýhradně. Ačkoli například V. Janošek uvádí[33], že k identickým závěrům dospívá také polská či německá literatura, není tomu tak zcela. **Německý Spolkový soudní dvůr (BGH) totiž dvěma dosud nepřekonanými rozsudky[34] z osmdesátých let (v daném případě šlo o GmbH, tedy obdobu české společnosti s ručením omezeným) dovodil možnost domáhat se vyslovení relativní neplatnosti usnesení valné hromady (ač naprosto v souladu se společenskou smlouvou společnosti) v případě, že je v rozporu s akcionářskou dohodou uzavřenou všemi společníky**. Uvedl přitom, že ***pokud se všichni společníci jednomyslně dohodli upravit své záležitosti týkající se společnosti, byť pouze pomocí smlouvy, nikoli změny společenské smlouvy, je třeba takovou smlouvu – ačkoli formálně není součástí společenské smlouvy – považovat za dohodu společnosti, nikoli pouze dohodu společníků jako smluvních stran.***[35] Ačkoli se obě rozhodnutí týkala obdoby společnosti s ručením omezením, nevidím v tomto případě bariéry, které by bránily analogické aplikaci i v případě akciových společností. Nutno však podotknout, že dohody, kterými budou vázáni všichni akcionáři, patrně nebudou příliš časté.

Otevřenou otázkou tak zůstává, zda ve výše popsaném nehledat inspiraci i pro české právo. **Pokud totiž extrastatutární dohoda váže všechny osoby zúčastněné na společnosti, nejeví se jako příliš smysluplné přiznat ochranu právnímu jednání, které je v rozporu s předchozím slibem.** V takovém případě totiž zákon nepřiznává ochranu jednání, které bývá označováno také jako *venire contra factum proprium* (spatřující nepoctivost v rozporu s předchozím vlastním jednáním, v anglosaském prostoru podobná principu *estoppel*) – tedy zásadou zakotvenou implicitně nejen v § 6 českého OZ, ale i v čl. 1.8 Principů UNIDROIT[36] či čl. I.−1:103(2) Společného referenčního rámce, DCFR.[37]

3.1.4. <u>Meze akcionářských dohod – rozpor se stanovami</u>

Ani v případě akcionářských dohod není autonomie vůle bezbřehá. V obecné rovině musejí splňovat požadavky kladené na závazková právní jednání občanským zákoníkem plynoucí zejména z ustanovení § 1 odst. 2 a § 580, popř. také § 588 OZ. Akcionářské dohody nemohou narušovat vnitřní

---

[33] Tamtéž.

[34] Rozhodnutí BGH sp. zn. II ZR 243/81 ze dne 20.01.1983, dostupné např. zde: https://www.jurion.de/urteile/bgh/1983-01-20/ii-zr-243_81/ a rozhodnutí sp. zn. II ZR 240/85 ze dne 27.10.1986, dostupné např. zde: https://www.jurion.de/urteile/bgh/1986-10-27/ii-zr-240_85/.

[35] Rozhodnutí BGH sp. zn. II ZR 243/81 ze dne 20.01.1983, bod 12.

[36] International Institute for the Unification of Private Law. Unidroit principles of international commercial contracts. 2010, dostupné zde: http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/integralversionprinciples2010-e.pdf.

[37] Study Group on a European Civil Code a Research Group on EC Private Law (Acquis Group). Draft Common Frame of Reference (DCFR) str. 183 dostupné zde: http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf.

poměry akciové společnosti[38] **a nemohou vést k obcházení zákona**, např. tím, že v rozporu s § 281 odst. 4 ZOK umožní akcionáři převádět hlasovací právo spojené s akcií samostatně. **Problematické je také, pokud akcionářská dohoda práva akcionáři přidává, neboť v takovém případě dohoda naráží na princip rovného zacházení s akcionáři stanovený v § 244 ZOK.[39]**

Odlišná je oproti tomu situace, kdy se akcionářská dohoda ocitne v rozporu se stanovami společnosti. Vzhledem k tomu, že akcionářské dohody nejsou součástí stanov (německá doktrína v tomto ohledu mluví o tzv. principu oddělenosti, *Trennungsprinzip*[40]), je třeba rozlišovat, zda jde o dohodu zavazující všechny (či pouze některé) akcionáře.[41] Již ze základních principů povahy závazkového práva plyne, že dohoda v rozporu se stanovami zavazující toliko některé akcionáře nemůže mít dopad na právní postavení akcionářů, kteří součástí dohody nejsou. V takovém případě je zřejmé, že se dle dohody v rozsahu, ve kterém je se stanovami v rozporu, neprosadí a postupovat se bude dle stanov (například pokud by dohoda mezi majoritními akcionáři stanovila pravidla rozdělení zisku odlišná od stanov).

Odlišná pravidla se však uplatní v případě, když dohoda zavazuje všechny členy společnosti. V takovém případě Nejvyšší soud již v roce 2009 dovodil, že se *všichni mohou mimo rámec stanov, tj. za pomoci akcionářské dohody, dohodnout na způsobu určení výše vypořádacího podílu společníka, jehož účast ve společnosti končí, a to za předpokladu, že tato dohoda není v rozporu se zákonem, ani jej neobchází (tj. např. nepoškozuje věřitele společnosti) a není ani v rozporu s dobrými mravy či se zásadami poctivého obchodního styku.*[42] Jednorázová dohoda všech akcionářů, ač v rozporu s ujednáním obsaženým ve stanovách tvoří fakticky „jednorázový průlom“ do stanov společnosti, tak bude platná při splnění výše uvedených podmínek, pokud bude uzavřena ad hoc na předem dohodnutou dobu.[43]

Závěr

Jak se mi snad podařilo nastínit, podmínky nového soukromého práva do jisté míry změnily vnímání mezí dispozivity ve stanovách akciových společností. I přes nové možnosti je však třeba mít vždy na paměti, že základní kontury akciové společnosti jsou zákonem dány kogentně, nelze se tak odchýlit od základních principů a neomezenou tvůrčí činností vytvářet nové typy a hybridy obchodních společností. Mnohé možnosti, jak se vyhnout důsledkům plynoucím z publicity a rigidity stanov pak nabízí možnost uzavírat extrastatutární akcionářské dohody, které jsou, s ohledem na dnes tolik akcentovaný princip smluvní volnosti, neodmyslitelnou součástí akciového práva.

---

[38] Janošek, V. Dohody o výkonu hlasovacích práv, akcie bez hlasovacích práv, sistace hlasovacích práv akcionáře (nejen) na základě ujednání stanov. Obchodněprávní revue. 2016, č. 4, s. 109-118.
[39] Csach, K. , Havel, B. Akcionářské dohody. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, str. 57.
[40] Spindler/Stilz, Aktiengesetz. Kommentar. 3. Auflage 2015. § 23 odst. 41b.
[41] Csach, K. , Havel, B. Akcionářské dohody. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, str. 54.
[42] Rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 2254/2007 ze dne 22. 4. 2009.
[43] Csach, K. , Havel, B. Akcionářské dohody. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, str. 55.

Jakub Sedláček